

2.7. Соціальні технології: можливості та перспективи використання

Єрескова Т.В.

ta.ereskova@gmail.ukr.net

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології
факультету управління персоналу, соціології та психології
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Мазурик О.В.

oleg.mazyruk6@gmail.com

доктор соціологічних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальних структур та соціальних відносин
факультету соціології
КНУ імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО САМОПОЧУТТЯ ЧЛЕНІВ СОЦІУМУ НА СПРИЙНЯТТЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН ЯК РЕЗУЛЬТАТУ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Інновація як процес створення та впровадження нововведення не є новим об'єктом у науковому дискурсі. Проте сучасні умови змінюють уявлення стосовно ролі інновацій в процесі функціонування громадянського суспільства, особливо в період соціальних, економічних та політичних трансформацій [1]. У класичному соціогуманітарному дискурсі існує декілька поглядів на трактування поняття «інновації». Його розглядали як економічний засіб (Й. Шумпетер, П. Друкер), як результат (Г. Тард), як різновид соціальної взаємодії (Р. Мертон), як процес (П. Сорокін). Ця традиція (багатовекторність сприйняття інновацій) продовжується й до тепер. Виходячи з цього, ми вважаємо доцільним звернути увагу саме на розуміння інновацій як соціального процесу, процесу формування, ініціювання та впровадження певних засобів та заходів, які впливають на вектор розвитку суспільства, динаміку соціальних змін. Саме тому наш дослідницький фокус є зосередженим на

визначенні індикаторів, які би свідчили про ступінь готовності членів українського соціуму до сприйняття певних інновацій, що розширює можливості для прогнозування домінування певних форм інновацій та типів суб'єктів інновацій.

Розробка методологічного підходу до вивчення інновацій як соціального процесу ґрунтується на теоріях соціальних змін П.Штопки, соціальної трансформації О.Куценко та концептах соціальних перетворень Є.Головахи, соціальних, культурних та політичних змін Р.Інгхарта [2-6]. Емпірична апробація здійснювалася з використанням методу вторинного аналізу результатів національних щорічних моніторингових опитувань (1992-2020 років) Інституту соціології НАН України, які є у відкритому доступі [7]. Ми розуміємо, що наш підхід має певні дослідницькі обмеження, які полягають у дискусивності застосування поняття «суспільні трансформації» у контексті розвитку українського суспільства. Чи варто вважати суспільними трансформаціями конкретні періоди (роки), які спричинили (хоча й на певний час) значущі соціально-політичні зміни, які вплинули на появу інновацій у функціонуванні українського соціуму; чи це лише певні етапи на шляху становлення соціальної системи «Українська держава» як європейського демократичного утворення, про інноваційну складову якого говорити ще зарано. Однак, під час наукового пошуку ми спиралися на трактування суспільних трансформацій Є.Головахою, який акцентує увагу на тому, що будь-яка соціальна трансформація - це процес суттєвих, глибинних соціальних змін, який, на відміну від транзиту, не має наперед заданої мети, адже ці трансформаційні зміни є результатом вимушених неочікуваних змін [6]. На наш погляд, це влучно ілюструє реалії українського суспільства з проголошення незалежності й дотепер.

У соціогуманітарному дискурсі під соціальними процесами розуміють серію явищ взаємодії людей один з одним, або серію явищ, що відбуваються в організації і структурі груп, що змінюють стосунки між людьми або відносини між складовими елементами спільноти. Серія соціальних явищ може бути

зрозуміла як процес, якщо вона зберігає ідентичність у часі, що дозволяє виділити її з інших серій, якщо попередні явища обумовлюють, хоча б частково наступні за ними явища і якщо вони викликають певне однорідне становище речей [8]. Якщо інновації розглядаються як процес, то під ними розуміють процедуру створення, розповсюдження і використання нововведення. На нашу думку, інновація представляє собою довгу серію взаємодій між новатором, інноваторами і суспільним середовищем. Серія ця зберігає свою ідентичність завдяки ідентичності суспільства, в якому впроваджується інновація.

Реакція суспільства на впровадження і поширення інновацій певною мірою обумовлена сформованим соціокультурним середовищем, в результаті чого у суспільстві виникає певне ставлення до інновацій, що вимірюється в інтервалі від повного прийняття до повного їх відкидання. Також про процесуальний характер інновацій свідчить можливість визначення їх життєвого циклу. Поняття «життєвий цикл інновацій» використовує П. Штомпка. Під яким розуміється проміжок часу між тим моментом, коли висувається якась новація, і часом, коли вона стає загальноприйнятною у соціумі, замінюючи певні приписи, подання і норми, які панували раніше. Цей процес може бути розбитий на п'ять стадій: виникнення інновації; виявлення інновації; фільтрація інновації; дифузія інновації; поширення інновації [3].

Загальновідомо, що на ставлення соціуму до нововведення значно впливають знання та вміння, цінності і норми конкретних індивідів, що беруть участь у даній інновації. До цього додаються відмінності в цінностях і нормах — для одних нове цінне набагато більше старого, допитливість служить нормою їх поведінки, а для інших нове пов'язане, перш за все, з небезпекою, їх норма полягає в тому, щоб уникати нового, залишатися в межах перевіреного старого. Домінування у суспільстві тих або інших суб'єктів інновацій певним чином залежить від сформованого у соціокультурному середовищі механізму фільтрації інновацій. У цьому зв'язку можна запропонувати наступну класифікацію інновацій: *конструктивна інновація* (нова ідея виникає на певному фундаменті традицій, але являє собою

проривне поєднання відомих компонентів); *функціональна інновація* (переважання концептуально відмінного від традиційного погляду на звичні ідеї, відбувається формування нової якості звичних речей); *стилістична інновація* розглядається в поєднанні зі стійким емоційним фактором (формується незвичайне уявлення тривіальних ідей, що є, по суті, ілюзією новизни); *відкрита інновація* (ідеї, які передбачають можливість додаткової персоніфікації, можуть бути тривіальні самі по собі, але набувають унікального характеру при взаємодії з конкретним індивідом) [9].

При визначенні інновації необхідно враховувати соціальну поведінку індивідів. Цей підхід лежить в основі типології, відповідно до якої існують *уповільнена інновація* (має мінімальний вплив на зразки поведінки); *інновація, яка динамічно розвивається* (нові і традиційні форми поведінки містяться в особистісній структурі індивідів рівною мірою; *швидкоплинна інновація* (швидко затверджує нові зразки поведінки). У цьому розумінні, цінність інновації полягає у тому, що вона формує значний обсяг раніше неіснуючих об'єктів і дій, що характеризується поняттям очікуваної відносної переваги інновації.

Аналізуючи емпіричні дані щодо соціального самопочуття українців в періоди суспільних трансформацій, ми визначили, що у період суспільних трансформацій члени соціуму потенційно готові сприймати інновації (як результат або наслідок трансформаційних процесів). Проте, спостерігається вибірковість їх сприйняття. У такі періоди сприймаються інновації, які не потребують громадського визнання. Саме тому найбільш сприйнятими у цей період є «фрагментарні інновації» та «маргінальні інновації», які торкаються або окремих складових життєдіяльності суспільства (причому таких, що, на думку соціальних суб'єктів, не впливають безпосередньо на їх повсякденне життя), або не призводять до очікуваних результатів, хоча можуть викликати випадкові окремі зміни в деяких структурних елементах соціуму (сферах, групах, спільнотах, інституціях тощо).

Використана література:

1. Skvorets V. & Kudinov I. Socio-cultural transformation in post-soviet Ukraine. *Skhid*, 2021, 1 (1(2)), 43–51. URL: [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(2\).236142](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(2).236142)
2. Штомпка П. Социология социальных изменений. М: Директ-Медиа. 2007. 828 с. Режим доступа: по подписке. - URL: <https://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=26598> ISBN 978-5-94865-895-7. - Текст: электронный.
3. Штьомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів Колір ПРО, 2020. 800 с. Куценко О. Украина в трансформационных процессах: Quo vadis? Социология: теория, методы, маркетинг. 2007. № 1. С. 18-32. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/90318>
4. Inglehart R., Arbor A., Welzel C. Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence Cambridge University Press, URL: <https://www.cambridge.org/core/books/modernization-cultural-change-and-democracy/4321210B04C63808615846DB0E3EEC34#fndtn-information>
5. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. *Український соціологічний журнал*. 2016. № 1-2. URL: <http://sg-sofia.com.ua/ukr-suspilstvo-slyahi-transformazii> .
6. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін., 2020. Збір. Наук.праць. Вип.7(21). К. Інститут соціології НАН України 546 с.
7. Бек У. Общество риска. На пути ко второму модерну. пер. с нем. М.: Прогресс -Традиция, 2000. 384 с.
8. Yereskova T., & Mazuryk O. Social dimension of innovation research in the conditions of social transformations. *Skhid*, 2021. 1(3), 21–28. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(3\).243325](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(3).243325)